

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І.Мечникова
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМСТВА**

**Пічугіна Ю.В.
Максимова Ю.О.
Матюк Т. В.**

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

**Методичні вказівки до практичних занять
та самостійної роботи
для студентів спеціальності 033 «Філософія»**

Одеса – 2021

УДК 33: 004.946 (075)

Рекомендовано до видання науково-методичною комісією ЕПФ
ОНУ імені І.І. Мечникова,
протокол № 2 від 29 жовтня 2021 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою ЕПФ
ОНУ імені І.І. Мечникова,
протокол № 3 від 29 жовтня 2021 р.

Рецензенти:

Горняк О.В. – доктор економічних наук, професор, завідувача кафедри економіки та підприємництва ОНУ імені І.І. Мечникова;

Якубовський С.О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І.І. Мечникова

Пічугіна Ю.В., Максимова Ю.О., Матюк Т.В. Основи економічної теорії: Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів спеціальності 033 «Філософія» / Ю.В. Пічугіна, Ю.О. Максимова, Т.В. Матюк. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2021. – 52 с.

Методичні вказівки написані відповідно до програми курсу «Основи економічної теорії», що викладається студентам спеціальності «Філософія». Методичні вказівки містять перелік основних тем з короткою характеристикою основних питань та термінів, які виносяться на вивчення, а також типові тести, індивідуальні завдання, тематику рефератів, рекомендовану літературу.

Методичні вказівки призначені для студентів вищих навчальних закладів неекономічних спеціальностей.

УДК 33: 004.946 (075)

Пічугіна Ю.В., Максимова Ю.О., Матюк Т.В., 2021
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
МОДУЛЬ I. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА МІКРОЕКОНОМІКИ	5
Тема 1. Предмет і метод економічної теорії	5
Тема 2. Виробництво: фактори і результати	7
Тема 3. Економічна система суспільства: зміст і основні типи	11
Тема 4. Товарне виробництво. Гроші як форма товарних відносин	13
Тема 5. Ринок як форма функціонування товарного виробництва	15
Тема 6. Теорія ринкової рівноваги	18
Тема 7. Підприємництво в ринковій економіці	21
МОДУЛЬ II. ТЕОРІЯ МАКРОЕКОНОМІКИ	25
Тема 1. Національна економіка: цілі та результати	25
Тема 2. Циклічність економічного розвитку і економічне зростання	27
Тема 3. Проблеми інфляції і безробіття	29
Тема 4. Державне регулювання економіки	32
Тема 5. Фінансова система і фіскальна політика	34
Тема 6. Грошово-кредитна система та грошово-кредитна політика	36
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	39
ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ ДО МОДУЛЮ	41
ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ	51

ПЕРЕДМОВА

Методичний посібник написано відповідно до програм курсів «Економічна теорія» та «Основи економічної теорії» і дає системне виклад основних економічних термінів, понять, категорій і законів. Даний посібник конкретизує зміст предметних тим освітнього стандарту, дає приблизні практичні завдання по курсу, відповідають мінімальним самостійних і практичних робіт, виконуваних студентами.

Програма орієнтована на вивчення базових економічних понять, формування загальних, і в той же час, досить цілісних уявлень про процеси, пов'язаних з економікою, бізнесом і підприємницькою діяльністю. В рамках цього курсу розглядаються такі категорії як виробництво, гроші, ринок, підприємство, інфляція, безробіття та ін.

В ході вивчення курсу певний час відводиться на самостійну роботу, що дозволяє студентам набути досвіду пізнавальної та практичної діяльності. Мінімальний набір виконуваних робіт включає в себе: роботу з джерелами економічної інформації, з використанням сучасних засобів комунікації (включаючи ресурси Інтернет); критичне осмислення актуальної економічної інформації, що надходить з різних джерел, формулювання на цій основі власних висновків і оцінних суджень; рішення пізнавальних і практичних завдань, що відбивають типові економічні ситуації; освоєння типових економічних ролей через участь в навчальних іграх та тренінгах, які моделюють ситуації з реального життя; аргументовану захист своєї позиції, опанування іншої думки через участь в дискусіях, диспутах.

Методичний посібник містить перелік основних тем з короткою характеристикою основних питань, які виносяться на вивчення, а також типові тести, завдання до кожної теми, рекомендовану літературу, приклади завдань до модуля і екзаменаційні питання. Даний посібник допоможе студентам у вивченні курсів «Економічна теорія» та «Основи економічної теорії».

МОДУЛЬ I

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І МІКРОЕКОНОМІКИ

Тема 1. Предмет і метод економічної теорії

1.1. Зародження і розвиток економічної теорії (ЕТ)

Основні напрями розвитку економічної думки: погляди Ксенофонта і Аристотеля, меркантилізм, фізіократія, класична школа політекономії, марксизм, неокласична школа, кейнсіанство, інституціоналізм та неокласичний синтез. Основні ідеї та представники економічних шкіл.

1.2. Предмет, цілі і завдання ЕТ

ЕТ як громадська наука про економічні відносини між суб'єктами економіки з приводу задоволення необмежених потреб при обмежених ресурсах в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ. Структура ЕТ: основи економічної теорії, мікро-, мезо-, макро- і мегаекономіка.

1.3. Методи пізнання економічних процесів

Загальні методи: системний підхід, діалектика, наукова абстракція, аналіз і синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний. Специфічні методи: економіко-математичне моделювання, економічний експеримент.

1.4. Функції ЕТ

Пізнавальна, практична, прогностична, методологічна та виховна. Зв'язок ЕТ з іншими науками. Позитивна і нормативна економіка.

Терміни і поняття

Економіка (oikos – домашнє господарство, potos – вчення, наука) – наука про управління домашнім господарством.

Хремастика – діяльність, яка спрямована на накопичення багатства.

Основи економічної теорії – фундаментальна, методологічна частина економічної науки, яка розкриває суть економічних категорій і закономірність функціонування економічних систем.

Мікроекономіка вивчає економічні процеси і поведінку окремих господарюючих суб'єктів: домогосподарств, фірм. Вона аналізує ціни на окремі товари, витрати на їх виробництво, прибуток, попит і пропозицію і т.інш.

Макроекономіка вивчає закономірності функціонування господарства в цілому, тобто на рівні національної економіки. Об'єктом її дослідження є ВВП, національний доход, проблеми безробіття, інфляції тощо.

Мезоекономіку вивчає окремі галузі і підсистеми національної економіки, наприклад, агропромисловий комплекс, вільні економічні зони, торговий комплекс і т.п.

Мегаекономіка вивчає закономірності розвитку світової економіки в цілому.

Метод економічної теорії - сукупність прийомів і принципів, за допомогою яких досліджуються категорії і закони функціонування та розвитку економічної системи.

Позитивна економіка аналізує, констатує факти, формулює наукові уявлення про економічне явище (що є?).

Нормативна економіка уособлює оціночні судження про те, якою має бути економіка і яку політику слід застосовувати (що має бути?).

Питання для самоперевірки

1. Поясніть, яке значення для вашої спеціальності має вивчення ЕТ.
2. Навіщо потрібна економічна наука суспільству? Чому недостатньо технічних наук, які дають конкретні відповіді на конкретні питання, пов'язані з вирішенням практичних завдань.
3. У чому суть відмінностей ЕТ від інших економічних наук?
4. Наведіть приклади окремих елементів структури ЕТ.
5. Основні етапи і напрямки розвитку ЕТ як науки.

Теми рефератів

1. Трактатування предмета ЕТ різними економічними школами.
2. Економічні теорії Стародавнього світу (Китай, Індія, Греція, Єгипет, Рим).
3. Лауреати Нобелівської премії в області економіки.
4. Економічний експеримент і економічні реформи.

Тести

1. Мезоекономіка вивчає:
 - а) економіку окремих господарюючих суб'єктів;
 - б) економіку окремої галузі;
 - в) економіку всього світу;
 - г) правильної відповіді немає.
2. Яка з перерахованих економічних шкіл вперше зробила предметом свого аналізу процес виробництва, а не сферу обігу:
 - а) меркантилізм;
 - б) фізіократи;
 - в) класична;
 - г) маржиналізм.
3. Яка з перерахованих виразів відноситься до позитивної економіці:
 - а) в Україні ВВП зменшився на 10%;
 - б) ВВП України слід збільшити за рахунок виробництва автомобілів;
 - в) правильної відповіді немає.
4. До специфічних методів ЕТ відносять:
 - а) статистичний;
 - б) аналіз і синтез;
 - в) математичний;
 - г) правильної відповіді немає.

5. Пізнавальна функція ЕТ зводиться до:
- а) дослідження сутності економічних процесів;
 - б) наукового обґрунтування економічної політики держави;
 - в) розробці наукових основ прогнозу розвитку країни;
 - г) правильної відповіді немає.

Рекомендована література [5, 8, 11, 13, 16].

Тема 2. Виробництво: фактори і результати

2.1. Потреби і економічні блага

Визначення економічних потреб: фізіологічні, соціальні і духовні; первинні і вторинні потреби. Сутність економічних благ та їх класифікація: споживчі і виробничі, матеріальні і нематеріальні, довгострокові і короткочасні, взаємодоповнюючі і взаємозамінні. Блага першого, другого і третього порядку, їх взаємозв'язок. Закон Енгеля.

2.2. Фактори виробництва як необхідні елементи для виробництва благ

Взаємовплив потреб і виробництва, економічний закон зростання потреб. Елементи процесу виробництва: праця, предмет і засоби праці. Засоби виробництва і фактори виробництва. Матеріальне і нематеріальне виробництво і їх взаємозв'язок.

2.3. Виробничі можливості та їх межі

Економічний вибір. Визначення поняття виробничих можливостей країни: побудова кривої виробничих можливостей, таблична та графічна інтерпретація. Основні допущення до кривої виробничих можливостей. Розгляд оптимальності знаходження точок графіка: всередині і за кривою, на кривій і їх пояснення. Альтернативні витрати товару і закон альтернативних витрат, які збільшуються.

2.4. Економічний кругообіг товарів та ресурсів

Основні економічні агенти і їх цілі: домогосподарства, фірми, держава і іноземний сектор. Моделі кругообігу: проста, модель з участю держави, модель з участю іноземного капіталу.

Терміни і поняття

Економічні потреби – недолік чого-небудь необхідного для життєдіяльності людини.

Економічні блага – блага, що задовольняють потреби, які є результатом економічної діяльності та їх обсяги обмежені у порівнянні з існуючими потребами.

Закон Енгеля – зі збільшенням абсолютного розміру доходу частка витрат на товари першої необхідності зменшується, а частка витрат на вторинні потреби збільшується.

Праця – цілеспрямована діяльність людини, застосування сукупності його фізичних і розумових здібностей для досягнення результату.

Земля – все природні ресурси (дари природи), що застосовуються в процесі виробництва.

Капітал – все інвестиційні товари, тобто засоби виробництва, які використовуються у виробництві споживчих товарів, які відповідають потребам людей.

Підприємницька здатність – це особливий вид людських ресурсів, що полягає в здатності найбільш ефективно використовувати інші фактори виробництва.

Предмет праці – ресурси, на які спрямована праця людини і які складають матеріальну основу майбутнього блага.

Засоби праці – комплекс речей, якими людина діє на предмет праці.

Засоби виробництва – сукупність предметів праці і засобів праці.

Економічний вибір – вибір найкращого з альтернативних варіантів їх використання, при якому досягається максимальне задоволення потреб.

Виробничі можливості – можливості суспільства з виробництва економічних благ при повному і ефективному використанні всіх наявних ресурсів.

Альтернативні витрати товару А – кількість товару Б, від якого доводиться відмовитися, щоб отримати додаткову кількість товару А.

Закон зростаючих альтернативних витрат – по мірі все більшого виробництва товару Б, економіка відмовляється від все більшого виробництва товару А.

Економічні агенти – суб'єкти економічних відносин, які беруть участь у виробництві, розподілі, обміні і споживанні економічних благ.

Економічний кругообіг – круговий рух реальних економічних благ, що супроводжується зустрічним потоком грошових доходів і витрат.

Питання для самоперевірки

1. Поняття потреб та благ, їх класифікація.
2. Як можна розв'язати проблему обмеженості ресурсів в економіці?
3. Зміст процесу виробництва та його фактори.
4. У чому суть проблеми економічного вибору?
5. Доведіть, що будь-яка діяльність в економіці має альтернативну вартість.
6. У чому полягає практичне значення кривої виробничих можливостей?
7. Поясніть характер взаємин між домогосподарством і фірмою. Як зміниться модель кругообігу, якщо додати третього економічного агента – державу?

Теми рефератів

1. Еволюція моделі економічної людини.
2. Вплив рідкості благ на ефективність виробництва.
3. Потреби людини, їх види та засоби задоволення.
4. Модель ієрархічності потреб Маслоу.
5. Інформація як сучасний фактор виробництва.
6. Закрита і відкрита економіка: основні риси.

Тести

1. Повне використання всіх ресурсів на кривій виробничих можливостей показує будь-яка:

- а) точка, що лежить поза кривій виробничих можливостей;
- б) точка, що лежить всередині кривій виробничих можливостей;
- в) точка, що лежить на кривій виробничих можливостей;
- г) точка, що лежить на кривій виробничих можливостей, в якій досягається найбільш повне задоволення потреб членів суспільства.

2. Студент навчається в університеті, отримуючи стипендію 120 грн. Кинувши навчання, він міг би працювати комерційним агентом, докладаючи рівні зусилля і заробляючи 1000 грн. на місяць. Які альтернативні витрати навчання в університеті:

- а) 120 грн.; в) менше 120 грн.;
- б) 1 000 грн.; г) понад 1 000 грн.

3. Обмеженість ресурсів означає, що:

- а) в суспільстві вони є в такій кількості, якої недостатньо, для виробництва необхідних благ та послуг;
- б) з їх допомогою неможливо одночасне і повне задоволення всіх наявних потреб;
- в) всі відповіді вірні.

4. До первинних потреб відносяться:

- а) їжа, вода, одяг;
- б) житло, одяг, комп'ютер;
- в) модний одяг, комп'ютер, автомобіль.

5. До предметів праці належать:

- а) земля, тканина, молоток;
- б) тканина, борошно, нафта;
- в) папір, вода, приміщення.

6. До макроекономічного агента не відноситься:

- а) домогосподарство;
- б) фірма;
- в) держава;
- г) фінансова установа;
- д) правильної відповіді немає.

Завдання

1. Іванов заробляє за годину 50 грн., Петров не працює. У магазині за куркою по 100 грн. / кг потрібно стояти в черзі 1 годину, по 120 грн. / кг черги немає. При якому обсязі покупки раціонально придбання більш дешевої курки для Петрова; для Іванова. Відповідь обґрунтувати.

2. Нижче наведені дані можливих альтернатив виробництва таких товарів

Вид продукту	A	B	З	D	E
Тостер	100	90	70	40	0
Комп'ютер	0	10	20	30	40

А) Уявіть ці дані графічно. На яких припущеннях заснована ця крива виробничих можливостей?

Б) Якщо економіка знаходиться в точці С які альтернативні витрати виробництва одного додаткового комп'ютера; одного тостера?

В) Яким чином ця крива відображає закон зростаючих альтернативних витрат?

Г) Визначте на графіку точку виробництва 50 тостерів і 5 комп'ютерів. Чи можна вважати таке виробництво ефективним? Чому?

3. Двоє людей займаються спільною справою. Основні заняття: спілкуватися з клієнтами і оформляти документи. За 1 годину Петров може поспілкуватися з 10 клієнтами або оформити 5 документів. Іванов може поспілкуватися з 20 клієнтами або оформити 10 документів.

А) Як слід розподілити обов'язки між ними, щоб діяльність була ефективною?

Б) Скільки клієнтів вони візьмуть за добу; скільки документів оформлять?

4. Марія Іванівна присвячує день домашньому господарству. Вона витрачає на прання сорочки 15 хв., а на миття вікон - 45 хв. Намалуйте криву виробничих можливостей Марії Іванівни в рамках 9-годинного робочого дня. Сформулюйте принцип виробничих можливостей країни.

5. В економіці країни наявний дохід дорівнює 4800 млрд.грн., споживчі витрати – 4100 млрд.грн., дефіцит бюджету – 100 млрд.грн., експорт – 50 млрд.грн., імпорт – 100 млрд.грн.

Знайти: величину торгового балансу; інвестиції.

6. В економіці країни сукупний обсяг випуску дорівнює 800 млрд.грн., наявний дохід – 656 млрд.грн., споживчі витрати – 608 млрд.грн., сальдо держбюджету – 32 млрд.грн., дефіцит торгового балансу – 16 млрд.грн. Знайти: державні закупівлі, приватні заощадження, інвестиції.

Рекомендована література [5, 12, 14, 27, 30].

Тема 3. Економічна система суспільства: зміст і основні типи

3.1. Сутність категорії «економічна система суспільства».

Основні ознаки економічної системи: що, як, для кого виробляти. Структурні елементи економічної системи: продуктивні сили, економічні відносини і механізм господарювання. Типи економічних систем, їх переваги та недоліки: традиційна економіка, чистий капіталізм (чиста ринкова економіка), командно-адміністративна економіка (тоталітаризм), змішана економіка.

3.2. Перехідні економічні системи: зміст і основні риси.

Основні риси перехідної економіки: нестійкість, невизначеність, альтернативність, історичність. Концепції трансформації командно-адміністративної економіки в ринкову: інституційна та ліберальна. Їх переваги і недоліки.

3.3. Власність і її роль в економічній системі.

Економічна і юридична сутність власності в сучасній науці. Об'єкти і суб'єкти власності. Тріада власності: володіння, користування, розпорядження. Економічна теорія «прав власності». Форми власності і їх характеристика: державна, приватна, змішана.

3.4. Роздержавлення і приватизація.

Поняття роздержавлення і приватизації. Основні способи роздержавлення: лібералізація ринків, комерціалізація підприємств, створення змішаних підприємств, денационалізація державної власності. Етапи приватизації державної власності в Україні.

Терміни і поняття

Економічна система – сукупність взаємопов'язаних і упорядкованих елементів економіки, які становлять економічну структуру суспільства.

Продуктивні сили – сукупність засобів виробництва, праці, технологій, інформації, які забезпечують виробництво благ.

Економічні відносини – відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання благ.

Механізм господарювання складається з сукупності методів регулювання економічними процесами.

Перехідна (трансформаційна) економіка – особливий стан еволюційного процесу суспільного розвитку в період зміни його соціально-економічних форм.

Інституційна концепція трансформації економіки – поступова зміна ресурсних потоків, які поступово пристосовуються до нового середовища.

Ліберальна концепція трансформації економіки – швидкий перехід командно-адміністративної економічної системи до ринкового середовища.

Власність як економічна категорія – сукупність відносин між людьми з приводу присвоєння об'єктів власності, в першу чергу засоби виробництва і його результатів.

Власність як юридична категорія – законодавче закріплення економічних відносин між суб'єктами власності з приводу володіння, користування і розпорядження об'єктами власності через систему юридичних законів.

Питання для самоперевірки

1. Дайте характеристику економічної системи суспільства і її основних елементів.
2. Переваги та недоліки основних економічних систем.
3. Суть відмінності між володінням, користуванням і розпорядженням.
4. Характеристика основних форм власності.
5. Переваги та недоліки основних концепцій трансформації командно-адміністративної економіки в ринкову економіку.

Теми рефератів

1. Порівняльна характеристика чистої ринкової економічної системи та командно-адміністративної системи.
2. Місце власності в реформуванні економіки.
3. Роль і значення державної / приватної власності в ринковій економіці.
4. Переваги та недоліки приватизаційного процесу в Україні.
5. Інтелектуальна власність і проблеми її реалізації в Україні.

Тести

1. Власність це:
 - а) відношення людини до речі;
 - б) сама річ;
 - в) ставлення людей один до одного з приводу присвоєння речі.
2. Командно-адміністративна економічна система характеризується:
 - а) приватною власністю на фактори виробництва;
 - б) відсутністю конкуренції і вільного ціноутворення;
 - в) широким застосуванням ручної праці.г) б і в вірні.
3. Розпорядження – форма власності, яка виражає відношення:
 - а) пов'язані з наявністю у суб'єкта об'єкта власності;
 - б) з приводу використання корисних властивостей об'єкта власності;
 - в) з приводу використання об'єкта власності на свій розсуд.
4. До недоліків ринкової економічної системи відносяться:
 - а) байдужість до виробництва суспільних благ;
 - б) великі розміри тіньової економіки;
 - в) обидві відповіді вірні.

5. Економічні відносини це :

- а) сукупність засобів виробництва, праці, технологій, інформації, які забезпечують виробництво благ;
- б) сукупність методів регулювання економічними процесами;
- в) відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання благ.

Рекомендована література [3, 17, 28, 30, 33].

Тема 4. Товарне виробництво. Гроші як форма товарних відносин

4.1. Форми організації суспільного виробництва

Натуральне господарство та його основні характеристики. Умови виникнення та функціонування товарного виробництва: наявність суспільного поділу праці та економічного відокремлення виробників благ як власників, наявність ринку. Основні характеристики товарного виробництва. Типи товарного виробництва: просте і капіталістичне.

4.2. Товар та його властивості

Товар як продукт праці, який виготовлений для обміну. Характеристики товару: споживча і мінова вартість. Подвійний характер праці, втіленої у товарі: конкретна і абстрактна праця. Основні етапи розвитку форми вартості: проста, розгорнута, загальна і грошова.

4.3. Сутність та функції грошей

Теорії виникнення грошей: еволюційна і раціоналістична. Гроші як особливий товар, який виконує роль загального еквівалента. Функції грошей: міра вартості, засіб обігу, засіб накопичення багатства, засоби платежу та світові гроші. Еволюція форм грошей як рух від повноцінних грошей, які мали реальну вартість, до неповноцінних: товарні, металеві, паперові, кредитні та електронні.

4.4. Грошова система та її основні типи

Закон грошового обігу. Грошова система та її основні елементи. Типи грошових систем: металева і грошово-кредитна. Основні відмінності між паперовими і кредитними грошима. Види кредитних грошей: вексель, банкнота, чек, кредитна картка, електронні гроші.

Терміни і поняття

Суспільне виробництво – організована діяльність людей з перетворення ресурсів в необхідні для їх існування і розвитку блага.

Натуральне господарство – такий тип організації виробництва, при якому люди виробляють продукти для задоволення власних потреб, тобто продукт праці не набуває товарної форми.

Товарне виробництво – форма організації господарства, при якому продукти виробляються не для споживання їх виробниками, а спеціально для обміну, тобто продукт праці набуває товарну форму.

Товар – продукт праці, який вироблений для обміну шляхом купівлі-продажу.

Споживча вартість – здатність товару задовольняти потреби людини.

Мінова вартість – співвідношення, у якому один товар обмінюється на інший товар.

Конкретна праця – професійна діяльність, результатом якого є споживча вартість.

Абстрактна праця – облік витрачання робочої сили, часу, який утворює вартість товару і становить його зміст.

Гроші – особливий товар, який виконує роль загального еквівалента, виступає посередником в обміні товарами і виражає відносини між людьми з приводу виробництва і розподілу товарів.

Грошовий обіг – рух грошей в готівковому і безготівковому вигляді, яке обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в країні.

Грошова система – форма організації грошового обороту, яка історично склалася в країні і законодавчо закріплена державою.

Питання для самоперевірки

1. Які з наведених нижче ознак відносяться до натурального господарства, а які до товарного?

а) Продукти праці виробляються для обміну.

б) Існує замкнутість виробників.

в) Продукти виробляються для внутрішньогосподарського споживання.

г) Зв'язок між виробництвом і споживанням пряма, нічим не опосередкована.

д) Присутній спеціалізація виробників на виробництві якогось продукту.

2. Поясніть теорію трудової вартості. Яким властивістю вона наділяє товар?

3. Опишіть процес виникнення грошей. Які форми набували гроші в процесі еволюції?

4. Основні типи грошових систем.

5. Характеристика кредитних грошей.

Теми рефератів

1. Становлення і розвиток товарного виробництва в Україні.

2. Електронні гроші та форми їх застосування.

3. Еволюція форм грошей.

4. Бартер в сучасній економіці: причини використання і характерні особливості.

Тести

1. Товар – це:

- а) річ, яка задовольняє потреби людей;
- б) матеріальне благо, яке має споживчу вартість для того, хто його створив;
- в) продукт праці, вироблений для обміну шляхом купівлі-продажу.

2. Товарне виробництво – це:

- а) ізольоване господарство, де немає обміну;
- б) господарство, яке базується на розподілі праці за віком і статтю людини, які задовольняють свої потреби власною працею;
- в) правильної відповіді немає.

3. Яку функцію виконують кредитні гроші:

- а) засіб обігу;
- б) засіб платежу;
- в) засіб накопичення.

4. Еволюційна концепція виникнення грошей пояснює виникнення грошей як:

- а) результат тривалого еволюційного розвитку товарного виробництва і обміну;
- б) як результат домовленості між людьми про введення спеціального інструменту для здійснення обміну товарами;
- в) виникнення грошей стихійно, незалежно від волі людей;
- г) А і В вірні.

5. Капіталістична форма товарного виробництва заснована на:

- а) виробництві індивідуальних самостійних ремісників, які працюють на ринок;
- б) великій приватної власності, найманої праці;
- в) економічному відокремленні виробників товарів як власників.

Рекомендована література [4, 8, 13, 15, 31].

Тема 5. Ринок як форма функціонування товарного виробництва

5.1. Ринок як невід'ємна складова товарного виробництва

Ринковий і бюджетний сектор економіки: основні цілі і відмінності. Функції ринку: регулююча, стимулююча, санації, алокаційная, інформативна. Структура і класифікація ринків за різними критеріями: за об'єктом обміну, в залежності від умов господарювання, за територіальною ознакою, щодо законодавства, за способом формування.

5.2. Роль і місце інфраструктури ринку в формуванні ринкових відносин

Сутність інфраструктури ринку та її основні функції. Основні підсистеми інфраструктури ринку: організаційно-технічна, фінансово-кредитна, державно-регулятивна, науково-дослідницький та інформаційне забезпечення.

5.3. Конкуренція як рушійна сила ринку

Сутність і функції конкуренції: ціноутворююча, регулююча, стимулююча, контрольна. Конкурентні переваги підприємства, коефіцієнт конкурентоспроможності. Критерії та види конкуренції: за територіальною ознакою, за кількістю суб'єктів ринку, за методами конкурентної боротьби. Досконала конкуренція, недосконала конкуренція (монополія, олігополія, монополістична конкуренція). Природна монополія. Методи конкурентної боротьби: цінові, нецінові, недобросовісні.

Терміни і поняття

Ринок – сукупність економічних відносин з приводу купівлі–продажу окремих видів товарів та послуг.

Інфраструктура ринку – комплекс інститутів, організацій, які забезпечують безперерйне функціонування ринку.

Конкуренція – економічне суперництво між суб'єктами господарювання за кращі умови виробництва і реалізацію товарів або послуг з метою максимізації прибутку.

Досконала конкуренція – ринкова ситуація, при якій існує безліч незалежних виробників, що випускають ідентичну продукцію і не мають можливості контролювати ринкову ціну.

Монополістична конкуренція – така ринкова ситуація, при якій існує безліч незалежних виробників, що випускають схожу продукцію, але не ідентичну, тобто вона базується на диференціації товару.

Олігополія – ринкова ситуація, при якій існує кілька великих фірм, що монополізують виробництво основної маси товарів.

Монополія – ситуація, в якій існує тільки один виробник і велика кількість покупців, які змушені купувати необхідний їм товар за запропонованою ціною.

Природна монополія – ситуація, коли витрати на виробництво товару нижче, ніж в тому випадку, якщо випуск цього товару був би поділений між 2-ма і більше фірмами.

Демпінгова ціна – занижена ціна на товар при продажу з метою усунення конкурентів з уже освоєних ринків.

Дискримінаційна ціна – різні ціни на один і той же товар для різних покупців.

Питання для самоперевірки

1. Що з переліченого нижче може розглядатися як ринкова діяльність, а що – як неринкова діяльність:
 - а) рекламні оголошення в газеті;
 - б) приготування їжі в домашніх умовах;
 - в) надання державою допомоги по безробіттю;
 - г) закупівлі державою військової техніки;
 - д) вирощування овочів на присадибній ділянці для продажу;
2. Позитивні і негативні сторони функціонування ринку.
3. Сутність і основні підсистеми інфраструктури ринку.
4. Недосконала конкуренція та її основні типи.

Теми рефератів

1. Історичний процес формування і розвитку ринку.
2. Тіньовий ринок як фактор порушення ринкової рівноваги.
3. Невидима рука ринку і досконала конкуренція.
4. Форми монополій і їх еволюція.
5. Природні монополії в Україні: перспективи розвитку.

Тести

1. Яке визначення найбільш точно розкриває сутність ринку як економічної категорії:
 - а) ринок – місце, де люди здійснюють обмін продуктами праці відповідно до законів товарного виробництва;
 - б) ринок – інститут, який зводить покупців і продавців певних товарів і послуг;
 - в) ринок – певна сукупність економічних відносин з приводу купівлі-продажу окремих видів товарів і послуг.
2. Яке завдання виконує інфраструктура ринку?
 - а) формує ринковий попит;
 - б) здійснюють відбір найбільш ефективних підприємницьких структур;
 - в) обслуговує ринок, забезпечує можливість виконання властивих йому функцій.
3. Цінова дискримінація – це:
 - а) продаж за різними цінами однієї і тієї ж продукції різним покупцям;
 - б) експлуатація споживачів шляхом встановлення високих цін;
 - в) підвищення цін на товари високої якості;
 - г) всі відповіді вірні.
4. Яка з перерахованих нижче властивостей відсутня на ринку досконалої конкуренції:
 - а) однорідність продукції;
 - б) мобільність ресурсів;
 - в) реклама.

5. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:
- а) фірми не можуть вільно входити в ринок і виходити з нього;
 - б) фірми випускають диференційовану продукцію;
 - в) фірми не мають повну інформацію про ринкові умови;
 - г) на ринку діє невелика кількість фірм.

Рекомендована література [11, 18, 21, 27, 30].

Тема 6. Теорія ринкової рівноваги

6.1. Поняття попиту і чинники, які його визначають

Сутність попиту. Закон попиту. Крива попиту. Попит і обсяг попиту.

Нецінові фактори попиту: зміна доходів споживача, смаків і уподобань, цінові та дефіцитні очікування, ціни на товари-замінники і взаємодоповнюючі товари, кількість покупців, витрати на рекламу.

6.2. Пропозиція і чинники, що її визначають

Сутність пропозиції. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Пропозиція і обсяг пропозиції. Нецінові фактори пропозиції: ціни на фактори виробництва, технологія, цінові та дефіцитні очікування, розмір податків і субсидій, кількість продавців.

6.3. Ринкова рівновага

Взаємодія попиту і пропозиції: рівноважна ціна і рівноважний обсяг товару. Державне втручання в ринкову рівновагу. Дефіцит і надлишок як результат порушення рівноваги.

6.4. Еластичність попиту і пропозиції

Види еластичності попиту: цінова, за доходом, перехресна. Еластичність пропозиції: сутність, чинники, значення.

Терміни і поняття

Попит – кількість блага, яку споживач бажає і може купити за даною ціною в даний момент часу.

Закон попиту – зворотня залежність між ціною і величиною попиту,

Пропозиція – кількість блага, яку продавці бажають і здатні поставити за різними цінами в даний період часу.

Закон пропозиції – прямий зв'язок між ціною і величиною пропозиції

Рівноважна ціна – ціна, що врівноважує попит і пропозицію в результаті дії конкурент сил.

Рівноважний обсяг товару – кількість товару, що продається за рівноважної ціною.

Еластичність – чутливість однієї змінної до зміни іншої.

Взаємопов'язані фактори – такі товари, для яких зміна в ціні одного товару призводить до зміни попиту на інший товар.

Товар Гіффена – це товар, споживання якого (за інших рівних умов) збільшується при підвищенні ціни (малоцінні товари).

Товар Веблена – товар, споживання якого тим більше, чим вище ціна на нього (товари розкоші).

Питання для самоперевірки

1. Поясніть відмінності в поняттях «попит» і «обсяг попиту»? Які чинники впливають на попит і на обсяг попиту?

2. Поясніть відмінності в поняттях «пропозиція» і «обсяг пропозиції»? Які чинники впливають на пропозицію та на обсяг пропозиції?

3. Як зміняться рівноважна ціна і рівноважний обсяг на товарному ринку, якщо:

- знизяться ставки оподаткування і збільшаться споживчі переваги;
- підвищаться доходи населення і виростуть ціни на ресурси;
- продавці і покупці очікують зростання цін;
- знизиться ціна на товар субститут;
- впроваджена нова технологія.

4. Винятки із закону попиту: товари Веблена і Гіффена.

5. Назвіть основні елементи ринку і покажіть на прикладі окремого товару, як вони взаємодіють між собою.

6. Продемонструйте наслідки порушення ринкової рівноваги. Яким чином його можна відновити?

Теми рефератів

1. Дефіцитний ринок: причини виникнення та наслідки.

2. Економічний механізм попиту і пропозиції.

3. Принцип невидимої руки і державного втручання: порівняльний аналіз.

4. Наслідки впливу податків і субсидій на рівноважну ціну.

5. Парадокс Гіффена на практиці.

Тести

1. Якщо встановлена державою максимальна ціна знаходиться нижче рівноважного рівня, то утворюється:

- а) дефіцит;
- б) надлишок;
- в) рівноважний обсяг товару.

2. До зміни пропозиції призводить:

- а) зміна ціни товару;
- б) зміна нецінових факторів пропозиції;
- в) зміна попиту.

3. Якщо два товари взаємодоповнювані, то зростання ціни на один товар, призведе до:

- а) падіння попиту на інший товар;
- б) зростання попиту на інший товар;
- в) підвищення ціни на інший товар.

4. Якби еластичність попиту на картоплю була нульовою, це означало б, що:

- а) потреба в товарі повністю насичена;
- б) дана кількість картоплі буде куплено за будь-якими цінами;
- в) за наявними цінами можна продати будь-яку кількість картоплі.

5. Який з перерахованих факторів не відноситься до нецінових факторів попиту:

- а) дохід;
- б) цінові та дефіцитні очікування;
- в) кількість продавців;
- г) смаки та уподобання.

Завдання

1. Припустимо, що загальний обсяг попиту і загальний обсяг пропозиції телевізорів характеризується такими даними:

Попит	Ціна	Пропозиція	Надлишок (+), дефіцит (-)
80	250	20	
60	300	30	
40	350	40	
20	400	50	
10	450	60	

А) Заповніть стовпець, вказавши кількість надлишку / дефіциту при кожному рівні цін.

Б) Яка буде рівноважна ціна і рівноважний кількість?

В) Використовуючи наведені дані уявіть графічне зображення попиту і пропозиції телевізорів на одному графіку.

Г) Надлишки підвищують ціни, а дефіцит їх знижує: чи згодні ви з цим? Відповідь аргументувати.

2. Попит і пропозиція на певний товар описаний наступними рівняннями:

$$Q_d = 600 - 25 \cdot P, \quad Q_s = 100 + 100 \cdot P,$$

де P – ціна товару, Q – кількість товару.

А) Розрахуйте рівноважну ціну і кількість товару, проданого за цією ціною.

Б) Держава встановила фіксовану ціну на даний товар 2,5 грн. Яка буде величина попиту і пропозиції за такою ціною?

В) Охарактеризуйте наслідки такого рішення.

3. Визначити коефіцієнт перехресної еластичності попиту на товар Y по ціні товару X, якщо відомо, що при ціні товару X, рівній 60 грн, обсяг попиту на товар Y 180 шт., а при ціні товару X, рівній 90 грн, обсяг попиту на товар Y 120 шт. До якої групи товарів належить цей товар?

Рекомендована література [5, 8, 13, 15, 27].

Тема 7. Підприємництво в системі ринкових відносин

7.1. Місце підприємства в ринковій економіці

Принципи та ознаки підприємництва. Класифікація підприємств за різними критеріями: за метою діяльності, в залежності від виду власності на майно підприємства, за рівнем концентрації виробництва і капіталу, по різновидам підприємницької діяльності. Організаційно-правові форми підприємства, їх переваги та недоліки: індивідуальне, товариство, корпорація. Об'єднання підприємств: картель, синдикат, трест, конгломерат, концерн, фінансово-промислова група.

7.2. Теорія виробництва і витрат

Схема економічного механізму підприємства та його основні поняття: виручка від реалізації робіт і послуг, виробнича і повна собівартість, балансовий прибуток, оподатковуваний прибуток, чистий прибуток. Бухгалтерський і економічний підхід до визначення витрат підприємства: явні і неявні витрати. Виробничі фонди підприємства: основні та оборотні. Амортизація основного капіталу.

7.3. Ціноутворення на підприємстві

Поняття ціни. Види цін: вільні, державно фіксовані та регульовані. Основні методи ціноутворення: витратні і ринкові. Калькуляція ціни товару методом ціноутворення з урахуванням повних витрат.

Терміни і поняття

Підприємство – економічне ланка виробничої сфери суспільного господарства, яке виробляє товари і послуги для задоволення потреб людей з метою максимізації прибутку.

Підприємництво – ініціативна діяльність під власну матеріальну відповідальність, спрямована на отримання прибутку.

Картель – договір між двома незалежними підприємствами про проведення єдиної цінової політики, поділу ринку збуту.

Синдикат – об'єднання підприємств, які виробляють однорідну продукцію, яка передбачає виробничу самостійність і втрату прав на самостійний збут.

Трест – об'єднання, яке передбачає втрату самостійності як при виробництві, так і збуті.

Концерн – об'єднання великих промислових, фінансових підприємств, які формально зберігають свою незалежність, але фактично підзвітні головній фірмі, яка несе відповідальність в межах пакету акцій підприємства.

Конгломерат – багатогалузеве об'єднання, яке виникає на основі скупки пакетів акцій підприємств з різних галузей економіки головною фірмою.

Фінансово-промислова група – об'єднання великих промислових фірм з банківськими структурами, в якій кожен учасник самостійно вирішує власні завдання з урахуванням інтересів групи.

Постійні витрати – витрати, величина яких не змінюється зі зміною обсягів виробництва.

Змінні витрати – витрати, величина яких змінюється зі зміною обсягів виробництва.

Собівартість реалізованої продукції – сукупність прямих витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією виробу.

Основні виробничі фонди – засоби праці, які беруть участь у процесі виробництва тривалий час і зберігають при цьому свою натуральну форму, вартість яких переноситься на готову продукцію частинами.

Оборотні фонди – предмети праці, які повністю споживаються в кожному новому виробничому циклі, повністю переносять свою вартість на готовий продукт і в процесі виробництва не зберігають своєї натуральної форми.

Амортизація – процес поступового перенесення вартості основного фонду в міру його зношування на вироблену продукцію.

Ціна – форма грошового визначення вартості товару, яку реалізують суб'єкти господарювання.

Явні витрати – це альтернативні витрати, які виступають у вигляді прямих платежів постачальникам факторів виробництва.

Неявні витрати – альтернативні витрати використання ресурсів, що належать власникові підприємства (або підприємству як юридичній особі).

Питання для самоперевірки

1. Який організаційній формі підприємницької діяльності характерні такі риси:

- об'єднання осіб, а не капіталів;
- обов'язкова участь у господарській діяльності фірми;
- простота організації;
- відсутність обмеженої відповідальності;
- об'єднання капіталів, а не осіб;
- функції власника і найманого працівника виконує одна особа;

– управлінням компанії може займатися найманий працівник.

1. Яка організаційна форма бізнесу була б, на ваш погляд, найбільш раціональною для фірм, що ставлять перед собою такі завдання:

– створення банку для фінансування інвестицій в будівельній індустрії;

– організація посередницької контори по найму-оренди житлової площі;

– формування промислового комплексу з видобутку і збагачення руд кольорових металів;

– виготовлення і продаж вовняних виробів ручної в'язки.

2. Опишіть схему економічного механізму підприємства.

3. У чому полягає відмінність між явними і неявними витратами фірми?

Чи завжди фірма має неявні витрати? Чому?

4. У чому полягає відмінність між бухгалтерським і економічним прибутком? Який прибуток при інших рівних умовах більше?

Теми рефератів

1. Розвиток підприємництва в Україні: проблеми і перспективи розвитку.

2. Роль держави в розвитку підприємництва.

3. Порівняльна характеристика організаційно-правових форм підприємництва в Україні.

4. Об'єднання підприємств на сучасному етапі.

Тести

1. Підприємництву характерні наступні принципи:

а) орієнтація на попит споживачів;

б) максимальне використання конкурентних переваг;

в) прагнення до максимізації витрат.

г) а і б вірні.

2. Виробнича собівартість включає в себе:

а) змінні витрати;

б) постійні витрати;

в) всі відповіді вірні.

3. Прикладом оборотних виробничих фондів підприємства можуть служити:

а) будівля;

б) сировина;

в) паливо;

г) б і в вірні.

4. До переваг товариства належать:

а) великі фінансові можливості, в т.ч. отримання кредиту від банків;

б) зниження ризику банкрутства;

в) ефект взаємодоповнення партнерів (знань, зв'язків і т.п.).

г) всі відповіді вірні.

5. Прикладом непрямого податку може бути:

- а) ПДВ;
- б) акциз;
- в) податок на прибуток;
- г) а і б вірні.

Завдання

1. Машинобудівний завод виробляє деталь для верстата, собівартість якої = 1000 грн. Змінні витрати = 600, постійні 400 грн. Інша фірма пропонує купити у них деталь за 800 грн. Чи варто заводу купувати у цієї фірми деталь? І за яких умов?

2. Знайти чистий прибуток підприємства за умови, що:
виручка від реалізації = 50 000 грн.,
собівартість реалізованої продукції = 25 000 грн.,
адміністративні витрати = 5 000 грн.,
податок на прибуток 18%.

3. Олександр планує відкрити власний бізнес. Відомо, що витрати, пов'язані з цим, передбачають: купівлю обладнання (термін служби 10 років) – 100 тис. дол. (амортизаційні відрахування нараховуються один раз на рік), зарплату персоналу – 20 тис. дол. на рік, сировину – 400 тис. дол. на рік. На сьогодні місячна заробітна плата Богдана становить 1000 дол. На купівлю устаткування та на заробітну плату персоналу він планує витратити власні заощадження, що приносять йому 10% річних. Сировина купується за рахунок оборотних коштів, джерелом яких є дохід, який за рік становитиме 460 тис. дол. Чи є відкриття власного бізнесу вигідною операцією, якщо для даної галузі прийнятним вважається економічний прибуток у розмірі не менше ніж 4 тис. дол. на рік?

Рекомендована література [7, 9, 21, 31, 32].

МОДУЛЬ II ТЕОРІЯ МАКРОЕКОНОМІКИ

Тема 1. Національна економіка: цілі та результати

1.1. Поняття національної економіки, її основні цілі

Національна економіка як історично сформована система відтворення, взаємозв'язок галузей і видів виробництва, що включає в себе всі форми суспільної праці і господарської діяльності. Основні цілі національної економіки: економічне зростання, стабільність цін, високий рівень зайнятості, підтримку оптимального зовнішньоторговельного балансу. Реальний сектор економіки: виробництво товарів і послуг. Тіньовий сектор. Структура національної економіки: відтворювальна, соціальна, галузева, територіальна (регіональна) структури і інфраструктура. Макроекономічні пропорції: загальноекономічні, міжгалузеві, внутрішньогалузеві, територіальні, міждержавні.

1.2. Національний продукт і його категорії в системі національних рахунків (СНР)

СНС і її цілі. Основні макроекономічні показники функціонування сумарного обсягу національного виробництва: ВВП і ВВП. Методи розрахунку ВВП: за доходами, за видатками, за доданою вартістю. Основні принципи розрахунку. Резиденти та нерезиденти. Кінцева і проміжна продукція. Номінальний і реальний ВВП. Інші показники СНР: чистий внутрішній продукт, національний дохід, особистий дохід і наявний дохід.

1.3. Індекси споживчих цін

Номінальні і реальні показники. Індекс споживчих цін. Індекси Ласпейреса, Пааше, Фішера. Дефлятор ВВП.

Терміни і поняття

Система національних рахунків – система взаємопов'язаних показників, яка відображає структуру взаємозв'язків між галузями економіки, між національною економікою та світом.

ВВП – вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених за допомогою національних факторів виробництва за рік.

ВВП – вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених на території країни за рік.

Додана вартість – різниця між вартістю вироблених товарів і послуг і вартістю товарів і послуг, повністю спожитих в процесі виробництва.

Трансферти – економічні операції, за допомогою яких одні суб'єкти безкоштовно і безповоротно передають іншим суб'єктам товари, послуги, активи та ін.

Державні трансфертні платежі – прямі виплати державою приватним особам або фірмам і не пов'язані з виробництвом товарів і послуг.

Номинальний ВВП – ВВП розрахований в цінах поточного року.

Реальний ВВП – ВВП розрахований в базисних, постійних цінах.

Чистий експорт – різниця між експортом і імпортом.

Індекс споживчих цін – середній рівень цін «кошика» товарів і послуг, споживаних середньої міської сім'єю.

Питання для самоперевірки

1. Структура національної економіки.
2. Різниця між ВВП і ВНП.
3. Які угоди виключаються з розрахунку ВВП?
4. Поняття номінальний і реальний ВВП.
5. Характеристика індексів цін.

Теми рефератів

1. Національне прогнозування пропорцій.
2. Міжнародні відмінності в ВНП.
3. Макроекономічні пропорції: види, динаміка, показники.
4. Відтворювальні і галузеві зрушення в українській економіці.
5. Вимірювання якості життя населення.

Тести

1. ВНП – сукупна ринкова вартість всієї кінцевої продукції виробленої в економіці за рік:
 - а) за допомогою національних факторів виробництва, незалежно від того, де розміщуються ці ресурси;
 - б) за допомогою факторів виробництва на території країни, незалежно від того, чиї чинники виробництва використовувалися;
 - в) правильної відповіді немає.
2. До державних трансфертних платежів відносяться:
 - а) витрати батьків на дітей;
 - б) заробітна плата державних службовців;
 - в) податки;
 - г) субсидії.
3. Прикладом кінцевих товарів можуть послужити:
 - а) хліб;
 - б) пшениця для виробництва борошна;
 - в) обидві відповіді вірні.
4. Які з перерахованих операцій будуть враховувати при розрахунку ВВП:

- а) сім'я змінює свою 3-х кімнатну квартиру на три 1-е квартири;
- б) сім'я продає на ринку непотрібні старі речі;
- в) члени сім'ї отримують офіційну з / пл.

5. Чому дорівнює наявний дохід, якщо: особистий дохід = 535, індивідуальні податки = 5; трансфертні платежі = 5:

- а) 530;
- б) 525;
- в) 545.

Завдання

1. Розрахувати ВВП за умови, що валові інвестиції = 100 млн., з / пл = 20 млн., рента = 50 млн.,% за кредит = 10 млн., прибуток корпорацій = 250 млн., непрямі податки = 5 млн. , чисті інвестиції = 75 млн.

2. Розрахувати ВВП за умови, що особисті споживчі витрати = 10 млн., державні закупівлі = 50 млн., експорт = 100 млн., імпорт = 120 млн., амортизація = 10 млн., валові інвестиції = 80 млн.

3. Дані наступні дані по країні: ВВП = 100 млн., чистий національний дохід 90 млн., непрямі податки на бізнес 10 млн., внески на соціальних справ 5 млн., податок на прибуток корпорацій 1 млн., нерозподілений прибуток 4 млн., трансферний платежі 1 млн., індивідуальні податки 1 млн. Знайти: національний дохід, особистий дохід, дохід.

4. Дано наступні дані по країні: ВВП 250 млн., Амортизація 10 млн., непрямі податки на бізнес 2 млн., внески на соціальних справ 1 млн., податок на прибуток корпорацій 5 млн., нерозподілений прибуток 50 млн., трансферний платежі 5 млн., індивідуальні податки 1 млн. Знайти: чистий внутрішній продукт, національний дохід, особистий дохід.

Рекомендована література [1, 6, 22, 26, 27].

Тема 2. Циклічність економічного розвитку та економічне зростання

2.1. Циклічна нерівновага економічної динаміки.

Поняття економічного циклу. Загальні характеристики фаз економічного циклу: пік, спад, депресія, пошавлення. Причини циклічних коливань. Основні форми циклічного розвитку економіки: короткі, середні і довгі цикли. Антициклічна політика держави.

2.2. Нециклічні коливання економіки.

Структурні кризи в економіці: енергетичний, фінансовий, екологічний кризи. Фінансова криза: причини і наслідки.

2.3. Економічне зростання економіки.

Сутність і фактори економічного зростання національного господарства. Фактори економічного зростання: прямі і непрямі. Класифікація економічного зростання за різними ознаками: за ступенем використання економічних ресурсів, за темпами збільшення основних показників економіки, за характером взаємодії національної та світової економіки. Фактори, що стримують економічне зростання.

Терміни і поняття

Економічний цикл – періодичні коливання рівнів зайнятості, виробництва і інфляції; наступні один за іншим підйоми і спади рівнів економічної активності протягом кілька років.

Нециклічні коливання – такі одна одною підйом і спад рівня економічної активності в деяких галузях економіки, при яких змінюються лише деякі макроекономічні показники.

Економічне зростання – кількісне збільшення і якісне вдосконалення суспільного продукту і факторів виробництва.

Екстенсивний економічне зростання – зростання економіки за рахунок кількісного збільшення факторів виробництва.

Інтенсивний економічне зростання – зростання економіки за рахунок якісного вдосконалення факторів виробництва і їх кращого використання.

Антициклічна політика – це політика спрямована на підтримку певних стабільних темпів економічного зростання, на недопущення падіння, виникнення криз.

Правило «70» – якщо ВВП на душу населення зростає темпом $X\%$ на рік, то його величина подвоїться через $70 \div X$ років.

Ефект швидкого старту – явище, коли більш бідна країна за інших рівних умов може забезпечити більш високі темпи економічного зростання і з часом наздогнати за економічним розвитком більш багату країну.

Питання для самоперевірки

1. Сутність і причини циклічних коливань в економіці.
2. Характеристика основних фаз економічного циклу.
3. Причини і форми виявлення структурних криз в економіці.
4. Поняття і фактори економічного зростання.
5. У чому полягають переваги інтенсивного економічного зростання?

Теми рефератів

1. Світова фінансова криза.
2. Вплив світової фінансової кризи на економіку України.
3. Антициклічна політика держави в розвинених країнах.
4. Державне регулювання економічного зростання.

Тести

1. Фазу піка в економічному циклі характеризує:

- а) повна зайнятість;
- б) повна потужність виробництва;
- в) підвищення цін;
- г) а і б вірні;
- д) всі відповіді вірні.

2. Виробництво яких товарів найбільш сильно піддається змінам фаз економічного циклу?

- а) товарів довготривалого користування;
- б) товарів короткочасного користування;
- в) обидві відповіді вірні.

3. До інтенсивних факторів росту відносяться:

- а) збільшення зайнятості населення;
- б) підвищення наукоємності виробництва;
- в) зростання споживання сировини.

4. Яку фазу циклу характеризують скорочення обсягу виробництва, зайнятості і доходів:

- а) піку;
- б) спаду;
- в) депресії;
- г) зростання.

5. Прикладом нециклічних коливань може послужити:

- а) економічна криза;
- б) структурна криза;
- в) фінансова криза.
- г) б і в вірні.

Рекомендована література [8, 20, 26, 32, 31].

Тема 3. Проблеми інфляції і безробіття

3.1. Безробіття як макроекономічне явище.

Зайнятість і її основні форми: повна, раціональна, ефективна. Робоча сила. Типи безробіття: фрикційне, структурне і циклічне. Природний рівень безробіття. Розрахунок рівня безробіття. Визначення економічних витрат безробіття, потенційний ВВП, закон Оукена.

3.2. Інфляція як прояв макроекономічної нестабільності.

Сутність і причини інфляції. Види інфляції: інфляція попиту та пропозиції, повзуча, галопуюча, гіперінфляція. Соціально-економічні наслідки інфляції.

3.3. Антиінфляційна політика держави та політика зайнятості.

Взаємозв'язок інфляції та безробіття, крива Філіпса. Політика експансії: підвищення сукупного попиту шляхом збільшення державних витрат або зниження податків. Політика стримування: зменшення сукупного попиту шляхом зменшення державних витрат або підвищення податків. Мета і основні напрями політики зайнятості: стимулювання зростання зайнятості та збільшення числа робочих місць; підготовка і перепідготовка робочої сили; сприяння найму робочої сили; соціальне страхування безробіття.

Терміни і поняття

Зайнятість населення – це економічні відносини між людьми з приводу участі в господарській діяльності, що переслідують задоволення особистих і суспільних потреб

Повна зайнятість характеризується рівновагою на ринку робочої сили.

Ефективна зайнятість характеризується таким розподілом активно зайнятого населення, при якому відбувається найбільший приріст матеріальних і культурних благ.

Рациональна зайнятість характеризується відповідністю між існуючими робочими місцями і існуючої професійно-кваліфікаційною структурою працівників.

Безробіття – соціально-економічне явище, яке свідчить про те, що певна частина працездатного населення не знаходить застосування своїм навичкам через незалежні від них причин.

Фрикційне безробіття – незайнятість економічно активного населення, викликана пошуком і очікуванням роботи, носить переважно добровільний і тимчасовий характер.

Структурна безробіття – незайнятість економічно активного населення, викликана зміною попиту на окремі професії в процесі структурних змін в економіці.

Циклічна безробіття – незайнятість економічно активного населення, обумовлена спадами ділової активності в умовах циклічних коливань.

Потенційний ВВП – річна вартість обсягу виробництва країни, яка була б досягнута при природному рівні безробіття і економічному зростанні.

Інфляція – знецінення грошей, яке проявляється в стійкому зростанні цін і відповідного зниження купівельної спроможності населення.

Дезінфляція – зниження темпів зростання інфляції або повне його припинення.

Дефляція – падіння загального рівня цін в економіці країни.

Інфляція попиту – це інфляція, яка викликана підвищенням цін з боку підприємств у відповідь на збільшення попиту не маючи можливості збільшити виробництво.

Інфляція пропозиції – це інфляція, обумовлена підвищенням цін з боку підприємців для покриття збільшилися витрат виробництва або скороченням пропозиції.

Питання для самоперевірки

1. Характеристика основних форм зайнятості.
2. Типи безробіття.
3. Що небезпечніше для економіки: безробіття або інфляція?
4. Економічні наслідки інфляції та безробіття.
5. Антиінфляційна політика держави та політика зайнятості.

Теми рефератів

1. Регулювання ринку праці в розвинених країнах.
2. Проблеми безробіття в Україні.
3. Антиінфляційна політика України.
4. Політика зайнятості в Україні.
5. Проблема вибору між інфляцією та безробіттям.

Тести

1. До основних антиінфляційних заходів держави відносяться:
 - а) нарощування виробництва і насичення ринку товарами;
 - б) скорочення податків;
 - в) проведення грошових реформ конфіскаційного типу;
 - г) всі відповіді вірні.
2. Фрикційне безробіття пов'язане з:
 - а) пошуком та очікуванням роботи, переходом з одного місця роботи на інше;
 - б) технологічними зрушеннями у виробництві, що змінюють попит на робочу силу;
 - в) з тим, що професії застаріли.
3. Не входять в число зайнятих:
 - а) пенсіонери, які працюють;
 - б) люди, що працюють на півставки;
 - в) люди, що працюють нелегально;
 - г) всі відповіді вірні.
4. Повна зайнятість існує тоді:
 - а) коли пропозиція робочої сили покривається попитом на неї;
 - б) коли розподіл активно зайнятого населення відбувається таким чином, при якому відбувається найбільший приріст матеріальних і культурних благ;
 - в) коли існує відповідність між існуючими робочими місцями і існуючої професійно-кваліфікаційною структурою працівників.

5. Основними факторами інфляції пропозиції є:

- а) зростання цін на фактори виробництва;
- б) надлишок грошової маси в країні;
- в) правильної відповіді немає.

Завдання

1. Чисельність зайнятих в країні становить 20 млн.чол., безробітних – 2 млн.чол.

А) Знайти рівень безробіття.

Через рік з числа зайнятих було звільнено 0,5 млн.чол.; з числа безробітних – 0,2 млн.чол. припинили пошук роботи.

Б) Знайти рівень безробіття враховуючи нові дані.

2. Населення 8 млн. чол., з них: діти до 16 років – 2,4 млн. чол., пенсіонери – 1,5 млн. чол., особи які працюють неповний робочий день – 0,3 млн. чол., безробітні – 0,4 млн.чол. Знайти: а) рівень безробіття; б) природний рівень безробіття, якщо структурна 3%, циклічна 5%.

3. Природний рівень безробіття в поточному році становить 6%, а фактичний – 10%. 1) Визначити величину фактичного відставання ВВП від потенційного. 2) Якщо фактичний ВВП в тому ж році становить 600 од., То які втрати ВВП, викликані циклічним безробіттям? 3) Чому дорівнює потенційний ВВП?

Рекомендована література [1, 13, 26, 31, 32].

Тема 4. Державне регулювання економіки

4.1. Роль і функції держави в сучасній ринковій економіці

Об'єктивна необхідність, зміст і моделі державного регулювання економіки. Провали ринку. Приватні блага. Визначення суспільних благ і їх класифікація: чисті і змішані блага.

4.2. Метод державного регулювання економікою

Державний сектор і державне підприємство як спосіб реалізації економічних функцій держави. Економічна політика. Основні завдання та методи державного регулювання економікою. Адміністративні та економічні методи впливу на економіку.

4.3. Напрямки і межі державного регулювання економікою

Інструменти впливу держави на економіку: зовнішньоекономічна, соціальна, антимонопольна, антициклічна, інвестиційна, амортизаційна, антиінфляційна, планування, грошово-кредитна і бюджетно-податкова політика.

Терміни і поняття

Провали ринку – небажання або відсутність можливостей у ринку задовольнити потреби суспільства.

Приватні блага – блага, споживання яких одними споживачами виключає можливість їх одночасного споживання іншими споживачами.

Суспільні блага – блага, які одночасно можуть споживатися багатьма споживачами, незалежно від того, може чи не може їх оплатити окремий споживач.

Чисті суспільні блага – блага, на яких не поширюється принцип вилучення з поживання в разі неможливості оплатити їх.

Змішані суспільні блага – блага, які можливо вилучити з поживання у тих хто не хоче платити, але в зв'язку з тим, що їх суспільна корисність перевищує індивідуальну, виробництво цих благ забезпечує держава.

Адаптована модель державного регулювання – політика, яка дає можливість державі спільно з приватним бізнесом пристосовуватися до умов економічного середовища.

Проактивна модель державного регулювання – політика, спрямована на попередження провалів ринку шляхом державного втручання у підприємницьку діяльність.

Економічна політика – система економічних цілей та інструментів, які забезпечують вирішення стратегічних і тактичних завдань розвитку країни.

Інструменти – дії, за допомогою яких можна реалізувати цілі і завдання держави.

Адміністративні (прямі) методи впливу на економіку – методи, які базуються на відносинах влади і проявляються у формі адміністративного впливу на економічних суб'єктів, обмежуючи їх економічну свободу.

Економічні (непрямі) методи впливу на економіку – система правових та економічних інструментів, за допомогою яких держава впливає на поведінку економічних суб'єктів, не обмежуючи при цьому їх економічної свободи.

Питання для самоперевірки

1. Об'єктивна необхідність державного регулювання економікою.
2. Характеристика суспільних благ і їх класифікація.
3. Які типи і моделі державного втручання в економіку ви знаєте? Розкрийте їх суть і моделі.
4. Переваги та недоліки прямих та непрямих методів державного регулювання. За яких умов краще використовувати ті чи інші методи.
5. Розкрийте суть протиріч державного регулювання економікою.

Теми рефератів

1. Державне регулювання економіки в розвинених країнах.
2. Порівняльна характеристика моделей державного регулювання.
3. Соціальна політика держави: зміст і основні функції.

Тести

1. Прикладом зовнішньоекономічної політики держави можуть служити:
 - а) зміна валютного курсу, митна політика, стимулювання експорту;
 - б) встановлення мінімальної зпл і пенсій, обов'язкове державне соціальне страхування;
 - в) стимулювання / обмеження сукупного попиту і пропозиції;
 - г) вплив на пропозицію грошей, регулювання цін.
2. До загальнодоступних суспільних благ відносяться:
 - а) земля, водойми;
 - б) земля, водойми, бібліотеки;
 - в) земля, водойми, флора і фауна.
3. Регулювання виробництва змішаних суспільних благ уряд здійснює:
 - а) шляхом надання виключних прав на використання ресурсів для виробництва цих благ;
 - б) впровадження адміністративних бар'єрів при вході на ринок цих благ шляхом ліцензування;
 - в) низького оподаткування виробництва цих благ;
 - г) а і б вірні.
4. До прямих методів державного регулювання відносять:
 - а) ліцензування діяльності;
 - б) цільове державне фінансування;
 - в) монетарна політика;
 - г) а і б вірні.
5. Стимулювання іноземних інвестицій призведе до:
 - а) зростання економічного потенціалу країни;
 - б) збільшення реального ВВП;
 - в) збільшення номінального ВВП;
 - г) економічному зростанню;
 - д) всі відповіді вірні.

Рекомендована література [1, 10, 19, 29, 30].

Тема 5. Фінансова система та фіскальна політика

5.1. Зміст і структура фінансової системи

Фінансова система країни. Податки: їх функції та види. Податкові пільги. Види оподаткування: прогресивне, пропорційне, регресивне. Теорія оподаткування. Обов'язкові соціальні платежі, загальнодержавні податки, обов'язкові неоподатковувані платежі, місцеві податки і збори.

5.2. Державний бюджет і державний борг

Функції та види державного бюджету: нормальний, дефіцитний, профіцитний. Бюджетний дефіцит і державний борг, їх економічні наслідки.

Методи фінансування державного бюджету. Проблеми збільшення податкових надходжень до державного бюджету.

5.3. Соціально-економічний зміст фіскальної політики

Фіскальна політика: сутність та функції. Види фіскальної політики: стимулююча та стримуюча. Форми виплат з держбюджету: асигнування, субсидії, субвенції, дотації. Проблеми сучасної фіскальної політики України.

Терміни і поняття

Фіскальна політика – система регулювання урядом економіки за допомогою зміни державних витрат, стану державного бюджету і податків, з метою згладжування коливань економічного циклу, досягнення високого рівня зайнятості і помірних темпів інфляції, стабілізації темпів економічного зростання.

Податки – обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або в позабюджетний фонд, здійснюваний платниками в порядку, визначених законодавством.

Прогресивне оподаткування – ставка податку збільшується по мірі збільшення доходу.

Пропорційне оподаткування передбачає однакову частку податку в доходах, незалежно від їх величини, тобто не враховує диференціації доходів при встановленні податкової ставки.

Регресивні ставки податку означають зменшення ставок по мірі зростання доходу.

Державний бюджет – річний план державних витрат і джерел їх фінансування (доходів).

Державний борг – накопичені зобов'язання держави перед кредиторами.

Питання для самоперевірки

1. Чи вірні наступні твердження? Аргументуйте відповідь.

А) За інших рівних умов підвищення податків і державних витрат на однакову величину може привести до зростання ВВП.

Б) Дефіцит державного бюджету не пов'язаний з розмірами чистого експорту.

В) Якщо економіка досягла рівня повної зайнятості ресурсів при перевищенні рівня державних витрат над податковими надходженнями, то виникає структурний дефіцит держбюджету.

2. Теорії оподаткування і види податків.

3. Економічні наслідки державного дефіциту і держборгу.

4. Основні інструменти фіскальної політики держави.

5. Чому при виборі інструментів фіскальної політики необхідно усвідомлювати різницю між держзакупівлями і трансфертами?

Теми рефератів

1. Вплив бюджетного дефіциту на економічний розвиток України.
2. Проблеми фіскальної політики в Україні.
3. Податкова система в Україні: перспективи розвитку.

Тести

1. При прогресивному оподаткуванні:
 - а) ставка податку збільшується по мірі збільшення доходу;
 - б) однакова частка податку в доходах, незалежно від їх величини;
 - в) ставка податку зменшується по мірі зростання доходу.
2. До прямих методів фіскальної політики відносяться:
 - а) витрати на розширення виробництва, непродуктивні витрати держави;
 - б) надання субсидій, маніпулювання ставками податків;
 - в) всі відповіді вірні.
3. Прикладом прямого податку може бути:
 - а) ПДВ;
 - б) акциз;
 - в) податок на прибуток;
 - г) А і Б вірні.
4. Субвенція – це:
 - а) державна допомога організаціям;
 - б) грошова державна допомога місцевим органам влади;
 - в) допомогу підприємствам для покриття збитків.
5. профіцитним держбюджет – це ситуація, коли:
 - а) витрати перевищують доходи;
 - б) доходи перевищують витрати;
 - в) витрати дорівнюють доходам.

Рекомендована література [2, 10, 13, 19, 29].

Тема 6. Грошово-кредитна система та грошово-кредитна політика держави

6.1. Ринок грошей: попит і пропозиція

Попит і пропозиція грошей. Класична і Кейсіанська теорії попиту на гроші. Рівновага на грошовому ринку. Грошові агрегати: M1, M2, M3, L3. Номінальна і реальна ставка відсотка. Рівняння Фішера.

6.2. Банківська система

Виникнення і розвиток банків. Центральний і комерційні банки, їх функції та взаємодія. Проблеми незалежності Центрального банку. Сутність, форми та функції кредиту.

6.3. Грошово-кредитна політика держави

Кінцеві та проміжні цілі грошово-кредитної політики. Інструменти грошово-кредитної політики: ліміти кредитування, пряме регулювання ставки %, зміна норми обов'язкових резервів, зміна облікової ставки, операції на відкритому ринку. Дорогі і дешеві гроші.

Терміни і поняття

Банк – кредитно-фінансова установа, яка акумулює гроші і надає їх у формі кредитів, здійснює грошові розрахунки і ін.

Грошово-кредитна політика – діяльність держави, спрямована на забезпечення економіки повноцінною і стабільною національною валютою та регулювання грошового обігу.

Обов'язкові резерви – частина суми депозитів, яку комерційні банки повинні зберігати у вигляді безпроцентних вкладів в Центральному банку.

Облікова ставка (ставка рефінансування) – процентна ставка, за якою Центральний Банк видає кредити комерційним банкам.

Операції на відкритому ринку – купівля-продаж Центральним банком цінних паперів.

Питання для самоперевірки

1. Взаємодія Центрального і комерційного банків.
2. В яких випадках фіскальна та грошово-кредитна політика можуть вступати в протиріччя, а коли можуть діяти одночасно?
3. Причини вибору тих чи інших інструментів грошово-кредитної політики?
4. Якщо припустити, що в період спаду населення вважає за краще тримати кошти у себе, а не на депозитах, як це відіб'ється на пропозиції грошей в країні? Які заходи має вжити уряд?
5. У яких випадках слід застосовувати політику дорогих, дешевих грошей.

Теми рефератів

1. Грошово-кредитна політика України.
2. Проблеми незалежності НБУ.
3. Розвиток ринку банківських послуг в Україні.
4. Розвиток небанківських фінансових інститутів в Україні.

Тести

1. Основними функціями комерційних банків є:
 - а) залучення депозитів і надання кредитів;
 - б) купівля-продаж цінних паперів;
 - в) емісія грошей;
 - г) А і Б вірні.

2. У розвиненій економіці проглядається закономірність: чим більша незалежність центрального банку, тим темп інфляції:
- а) нижче;
 - б) вище;
 - в) не змінюється.
3. Завданням політики «дешевих» грошей є:
- а) збільшення сукупного попиту і зайнятості з метою подолання спаду в економіці;
 - б) скорочення витрат з метою стримування інфляції;
 - в) скорочення витрат з метою подолання спаду в економіці.
4. При зниженні норми обов'язкових резервів, грошова маса в країні:
- а) скорочується;
 - б) збільшується;
 - в) залишається незмінною.
5. Прямими інструментами грошово-кредитної політики є:
- а) встановлення лімітів кредитування, пряме регулювання ставки відсотка за кредит;
 - б) зміна норми обов'язкових резервів, зміна облікової ставки;
 - в) пряме регулювання ставки відсотка за кредит; зміна облікової ставки.

Рекомендована література [10, 11, 13, 19, 29].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна теорія: підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.
2. Економічна теорія : навч. посіб. / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, О. С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2016. – 268 с.
3. Економіка: теорія і практика: підручник / Галушка З.І., Поченчук Г.М. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т., 2020. – 232 с.
4. Історія економіки та економічної думки: підручник. / В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, Т.В. Гайдай та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2018. – 775 с.
5. Щетинін А.І. Політична економія: підручник. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 480 с.
6. Юрій С.І. Економічна теорія: політична економія: підручник. – К. : Кондор, 2018. – 604 с.
7. Мацелюх Н. П. Економічні теорії в системі наукових економічних знань : навч. посібник / Н. П. Мацелюх, І. А. Максименко. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Центр учб. літ., 2016. – 226 с.
8. Дерен В.И. Экономическая теория и экономическая политика. Практикум : учебное пособие для вузов / В. И. Дерен. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 286 с.
9. Иохин В. Я. Экономическая теория : учебник для бакалавриата и специалитета / В. Я. Иохин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 353 с.
10. Коршунов В. В. Экономическая теория (для не-экономистов) : учебник для вузов / В. В. Коршунов. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 237 с.
11. Лобачева Е. Н. Экономическая теория : учебник для вузов / Е. Н. Лобачева [и др.]; под редакцией Е. Н. Лобачевой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 501 с.
12. Максимова В. Ф. Экономическая теория : учебник для бакалавров / В. Ф. Максимова [и др.]; под общей редакцией В. Ф. Максимовой. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 580 с.
13. Маховикова, Г. А. Экономическая теория : учебник и практикум для бакалавриата и специалитета / Г. А. Маховикова, Г. М. Гукасян, В. В. Амосова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 443 с.
14. Поликарпова, Т. И. Экономическая теория : учебник и практикум для бакалавриата и специалитета / Т. И. Поликарпова. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 254 с.
15. Сухарев, О. С. Экономическая теория. Современные проблемы : учебник для вузов / О. С. Сухарев. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 215 с.

16. Толкачев С. А. Экономическая теория : учебник и практикум для академического бакалавриата / С. А. Толкачев [и др.] ; под редакцией С.А. Толкачева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 410 с.
17. Шмаков, А. В. Экономическая теория права : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / А. В. Шмаков, Н. С. Епифанова. – 2-е изд. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 420 с.
18. Борисов Е. Ф., Петров А. А., Березкина Т. Е. Экономика : учебник для бакалавров. – М. : Проспект, 2020. – 272 с.
19. Васильев В. П., Холоденко Ю. А. Экономика : учебник и практикум. – М. : Юрайт, 2020. – 298 с.
20. Казначевская Г. Б. Основы экономической теории : учебное пособие. – М. : Феникс, 2020. – 384 с.
21. Колычев А. М., Рассолов И. М. Правовое обеспечение экономики : учебник и практикум для академического бакалавриата. – М. : Юрайт, 2019. – 430 с.
22. Лобачева Е. Н. [и др.] Основы экономической теории : учебник для СПО. – М. : Юрайт, 2019. – 540 с.
23. Лукашенко М. А., Алавердов А. Р., Безнощенко Д. В. Экономика : учебник. – Ч. 2. – М. : Синергия, 2018. – 384 с.
24. Лукашенко М. А., Ионова Ю. Г., Михненко П. А. Экономика : учебник. В 2 частях. – Ч. 1. – М. : Издательский дом Университета "Синергия", 2019. – 364 с.
25. Мишкин Фредерик С. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков. – М. : Вильямс, 2018. – 880 с.
26. Овчаренко Н. А. Основы экономики, менеджмента и маркетинга : учебник для бакалавров. – М. : Дашков и Ко, 2020. – 162 с.
27. Поликарпова Т. И. Основы экономики : учебник и практикум для СПО. – М. : Юрайт, 2019. – 254 с.
28. Поликарпова Т. И. Экономическая теория : учебник и практикум для бакалавриата и специалитета. – М. : Юрайт, 2019. – 254 с.
29. Мировая экономика в 2 ч. Часть 2: учебник для академического бакалавриата / Б. М. Смитиенко [и др.]; под редакцией Б. М. Смитиенко, Н. В. Лукьянович. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 236 с.
30. Шимко П. Д. Экономика : учебник и практикум для академического бакалавриата. – М.: Юрайт, 2019. – 462 с.
31. Экономика для юристов : учебное пособие / ред. Рязанова О. Е., Ивашковский С. Н. – М. : МГИМО, 2020. – 434 с.
32. Экономика : Учебник для военных вузов / ред. Габитов А.Ф., Буг С.В. – С-Пб. : Питер, 2019. – 352 с.
33. Эскиндаров М. А., Шаркова А. В., Меркулина И. А. Экономика и финансы ТЭК: учебник. – М. : КноРус, 2019. – 448 с.

ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ ДО МОДУЛЮ

Модуль I (50 балів)

Т Е С Т И

<p>1. Що вивчає мезоекономіка?</p> <p>а) економіку окремих господарюючих суб'єктів; б) економіку окремої галузі; в) економіку всього світу; г) правильної відповіді немає.</p>	<p>2. Яка з перерахованих економічних шкіл вперше зробила предмет свого аналізу процес виробництва, а не сферу обігу?</p> <p>а) меркантилізм; б) фізіократи; в) класична школа; г) кейнсіанство.</p>
<p>3. Який з перерахованих виразів відноситься до позитивної економіки?</p> <p>а) в Україні рівень безробіття зменшився на 10%; б) рівень безробіття в Україні слід зменшити за рахунок збільшення державного сектора економіки; в) правильної відповіді немає.</p>	<p>4. Які методи відносяться до специфічних методів ЕТ:</p> <p>а) статистичний; б) аналіз і синтез; в) математичний; г) правильної відповіді немає.</p>
<p>5. Пізнавальна функція ЕТ зводиться до:</p> <p>а) дослідження сутності економічних процесів; б) наукового обґрунтування економічної політики держави; в) розробці наукових основ прогнозу розвитку країни; г) правильної відповіді немає.</p>	<p>6. Повне використання всіх ресурсів на кривій виробничих можливостей показує будь-яка:</p> <p>а) точка, що лежить поза кривою виробничих можливостей; б) точка, що лежить всередині кривою виробничих можливостей; в) точка, що лежить на кривій виробничих можливостей; г) точка, що лежить на кривій виробничих можливостей, в якій досягається найбільш повне задоволення потреб членів суспільства.</p>
<p>7. Для студентів альтернативну цінність навчання в університеті відображає:</p> <p>а) розмір стипендії; б) максимальний заробіток, який можна отримувати, кинувши навчання;</p>	<p>8. Характеристиками економічного блага виступають:</p> <p>а) здатність задовольняти потребу; б) рідкість; в) цінність; г) вірно все вказане</p>

<p>в) витрати держави на освіту середньостатистичного фахівця; г) витрати батьків на утримання студента.</p>	
<p>9. Обмеженість ресурсів означає, що: а) в суспільстві вони є в такій кількості, якого недостатньо для виробництва необхідних благ і послуг; б) з їх допомогою неможливо одночасне і повне задоволення всіх наявних потреб; в) всі відповіді вірні.</p>	<p>10. До первинних потреб відносяться: а) їжа, вода, одяг; б) житло, одяг, комп'ютер; в) модний одяг, комп'ютер, автомобіль.</p>
<p>11. До предметів праці належать: а) земля, тканина, молоток; б) тканина, борошно, нафта; в) папір, вода, приміщення; г) земля, праця, капітал, технологія, інформація, підприємництво.</p>	<p>12. Проблема рідкості може бути вирішена, якщо: а) люди зможуть відмовитися від конкуренції на користь співробітництва; б) будуть відкриті практично невичерпні джерела енергії; в) всі країни світу стануть постіндустріальними суспільствами; г) все сказане невірно.</p>
<p>13. Простий вексель - боргове зобов'язання, яке: а) випускається банком; б) підприємство дає іншому при покупці-продажу товарів з відстрочкою платежу; в) підписано однією особою на ім'я іншої.</p>	<p>14. Економічна система вирішує такі питання: а) що, де, для кого; б) що, як, для кого; в) коли, чому, де і хто; г) які причини безробіття і інфляції.</p>
<p>15. Командно-адміністративна економічна система характеризується: а) приватною власністю на фактори виробництва; б) відсутністю конкуренції і вільного ціноутворення; в) широким застосуванням ручної праці; г) Б і В вірні.</p>	<p>16. Розпорядження - форма власності, яка виражає відношення: а) пов'язані з наявністю у суб'єкта об'єкта власності; б) з приводу використання корисних властивостей об'єкта власності; в) з приводу використання об'єкта власності на свій розсуд.</p>

<p>17. До недоліків ринкової економічної системи відносяться:</p> <p>а) байдужість до виробництва суспільних благ; б) великі розміри тіньової економіки; в) низька якість товарів; г) А і Б вірні; д) всі відповіді вірні.</p>	<p>18. Товар - це:</p> <p>а) річ, яка задовольняє потреби людей; б) матеріальне благо, яке має споживчу вартість для того, хто його створив; в) продукт праці, вироблений для обміну шляхом купівлі-продажу.</p>
<p>19. Товарне виробництво - це:</p> <p>а) ізольоване господарство, де немає обміну; б) господарство, яке базується на поділі праці за віком і статтю людини, які задовольняють свої потреби власною працею; в) правильної відповіді немає.</p>	<p>20. Яку функцію виконують кредитні гроші?</p> <p>а) засіб обігу; б) засіб платежу; в) засіб накопичення; г) світові гроші.</p>
<p>21. Капіталістична форма товарного виробництва заснована на:</p> <p>а) виробництві індивідуальних самостійних ремісників, які працюють на ринок; б) великій приватної власності і найманій праці; в) економічному відокремленні виробників товару як власників.</p>	<p>22. Яке рівність невірно для трисекторна економіки:</p> <p>а) $G - T = S - I$; б) $S + T = G + I$; в) $I + T = S + G$; г) $S = (G - T) + I$; д) правильної відповіді немає.</p>
<p>23. Яке завдання виконує інфраструктура ринку?</p> <p>а) формує ринковий попит; б) здійснюють відбір найбільш ефективних підприємницьких структур; в) обслуговує ринок, забезпечує можливість виконання властивих йому функцій.</p>	<p>24. Якщо два товари взаємодоповнюючі, то зростання ціни на один товар, призведе до:</p> <p>а) падіння попиту на інший товар; б) зростання попиту на інший товар; в) підвищення ціни на інший товар.</p>
<p>25. Демпінгова ціна - це ціна:</p> <p>а) вище ринкової; б) нижче ринкової; в) дорівнює ринковій ціні.</p>	<p>26. До державних трансферних платежів відносяться:</p> <p>а) витрати батьків на дітей; б) заробітна плата державних службовців; в) податки; г) субсидії; д) Б і Г вірні.</p>

<p>27. Економічна теорія придатна для вивчення:</p> <p>а) всіх економічних систем; б) тільки капіталістичної системи господарства; в) немає правильної відповіді; г) розвинених і країн, що розвиваються, крім країн соціалізму; д) змішаних економік.</p>	<p>28. Попит і пропозиція можуть бути використані для пояснення координуючої ролі ціни на:</p> <p>а) будь-якому ринку; б) ринку ресурсів; в) валютному ринку; г) ринку цінних паперів; д) товарному ринку.</p>
<p>29. Зміна якого фактора не викликає зсуву кривої попиту?</p> <p>а) ціни товару; б) зміна доходів споживачів; в) смаків і уподобань споживачів; г) чисельності споживачів; д) правильної відповіді немає.</p>	<p>30. Якщо скорочення ціни на товар на 1% призводить до збільшення обсягу попиту на нього на 2%, то цей попит:</p> <p>а) еластичний; б) нееластичний; в) одиничної еластичності; г) абсолютно нееластичний; д) абсолютно еластичний.</p>

Теорія (3 бали). Функції грошей.

ЗАВДАННЯ

1. Нижче наведені дані можливих альтернатив виробництва таких товарів (7 балів)

Вид продукту	A	B	З	D	E
Тостер	100	90	70	40	0
Комп'ютер	0	10	20	30	40

1. Уявіть ці дані графічно. На яких припущеннях заснована ця крива виробничих можливостей?

2. Якщо економіка знаходиться в точці С які альтернативні витрати виробництва одного додаткового тостера; комп'ютера?

3. Яким чином ця крива відображає закон зростаючих альтернативних витрат?

4. Вкажіть на графіку точки: ефективні, неефективні, неможливі, невдалі. Обґрунтуйте відповідь.

2. Двоє людей займаються спільним бізнесом. Основні заняття: спілкуватися з клієнтами і оформляти документи. За 1 годину Петров може

поспілкуватися з 30 клієнтами або оформити 5 документів. Іванов може поспілкуватися з 50 клієнтами або оформити 10 документів. Як впливає розподілити обов'язки між ними, щоб діяльність була ефективною? Скільки клієнтів вони візьмуть за 5 годин; скільки документів оформлять за 5 годин? (6 балів).

3. Попит і пропозиція товару описані наступними рівняннями (4 бали):

$$Q_d = 5000 - 500P;$$

$$Q_s = 3500 + 250P.$$

3.1. Визначте рівноважну ціну і рівноважну кількість товару.

3.2. Держава встановила фіксовану ціну на цей товар = 4 грн. Визначте наслідки такої політики держави для ринку цього товару.

Модуль II (50 балів)

Т Е С Т И

<p>1. Підприємству характерні наступні принципи: А) орієнтація на попит споживачів; Б) максимальне використання конкурентних переваг; В) прагнення до максимізації витрат. Г) А і Б.</p>	<p>2. Виробнича собівартість включає в себе: А) змінні витрати; Б) постійні витрати; В) всі відповіді вірні.</p>
<p>3. Прикладом оборотних виробничих фондів підприємства можуть служити: А) будівля; Б) сировина; В) паливо; Г) Б і В вірні.</p>	<p>4. Синдикат це: А) договір між незалежними підприємствами про проведення єдиної цінової політики, поділу ринку збуту; Б) об'єднання підприємств, які виробляють однорідну продукцію, яка передбачає виробничу самостійність і втрату прав на самостійний збут; В) об'єднання, яке передбачає втрату самостійності як при виробництві, так і збуті.</p>
<p>5. Прикладом непрямого податку може бути: А) ПДВ; Б) акциз; В) податок на прибуток; Г) А і Б вірні.</p>	<p>6. ВВП – сукупна ринкова вартість всієї кінцевої продукції виробленої в економіці за рік: А) за допомогою національних факторів виробництва, незалежно від того, де розміщуються ці ресурси;</p>

	<p>Б) за допомогою факторів виробництва на території країни, незалежно від того, чиї чинники виробництва використовувалися;</p> <p>В) правильної відповіді немає.</p>
<p>7. До державних трансферних платежів відносяться:</p> <p>А) витрати батьків на дітей;</p> <p>Б) заробітна плата державних службовців;</p> <p>В) податки;</p> <p>Г) субсидії.</p>	<p>8. Прикладом кінцевих товарів можуть послужити:</p> <p>А) хліб;</p> <p>Б) пшениця для виробництва борошна;</p> <p>В) обидві відповіді вірні.</p>
<p>9. Які з перерахованих операцій будуть враховувати при розрахунку ВВП:</p> <p>А) сім'я змінює свою 3-х кімнатну квартиру на три 1-е квартири;</p> <p>Б) сім'я продає на ринку непотрібні речі б / у;</p> <p>В) члени сім'ї отримують офіційну з/пл.</p>	<p>10. Яка з наведених нижче величин не включається в ВВП, розрахований за сумою витрат:</p> <p>А) державні закупівлі;</p> <p>Б) валові інвестиції;</p> <p>В) $C + I + G$;</p> <p>Г) заробітна плата.</p>
<p>11. Фазу піку в економічному циклі характеризує:</p> <p>А) повна зайнятість;</p> <p>Б) повна потужність виробництва;</p> <p>В) підвищення цін;</p> <p>Г) А і Б вірні;</p> <p>Д) всі відповіді вірні.</p>	<p>12. Виробництво яких товарів найбільш сильно піддається змінам фаз економічного циклу?</p> <p>А) товарів довготривалого користування;</p> <p>Б) товарів короткочасного користування;</p> <p>В) обидві відповіді вірні.</p>
<p>13. До основних антиінфляційних заходів держави відносяться:</p> <p>А) нарощування виробництва і насичення ринку товарами;</p> <p>Б) скорочення податків;</p> <p>В) проведення грошових реформ конфіскаційного типу;</p> <p>Г) всі відповіді вірні.</p>	<p>14. Фрикційне безробіття пов'язане з:</p> <p>А) пошуком та очікуванням роботи, переходом з одного місця роботи на інше;</p> <p>Б) технологічними зрушеннями у виробництві, що змінюють попит на робочу силу;</p> <p>В) з тим, що професії застаріли.</p>
<p>15. Не входять в число зайнятих:</p> <p>А) пенсіонери, які працюють;</p> <p>Б) люди, що працюють на півставки;</p> <p>В) люди, що працюють нелегально;</p> <p>Г) всі відповіді вірні.</p>	<p>16. Повна зайнятість існує тоді:</p> <p>А) коли пропозиція робочої сили покривається попитом на неї;</p> <p>Б) коли розподіл активно зайнятого населення відбувається таким чином, при якому відбувається найбільший</p>

	<p>приріст матеріальних і культурних благ;</p> <p>В) коли існує відповідність між існуючими робочими місцями і існуючої професійно-кваліфікаційною структурою працівників.</p>
<p>17. Основними факторами інфляції пропозиції є:</p> <p>А) зростання цін на фактори виробництва;</p> <p>Б) надлишок грошової маси в країні;</p> <p>В) правильної відповіді немає.</p>	<p>18. До загальнодоступних суспільних благ відносяться:</p> <p>А) земля, водойми;</p> <p>Б) земля, водойми, бібліотеки;</p> <p>В) земля, водойми, флора і фауна.</p>
<p>19. Сукупна додана вартість дорівнює:</p> <p>А) прибутку всіх фірм в економіці країни;</p> <p>Б) вартості загального обсягу продажів даного року;</p> <p>В) сукупної вартості кінцевої продукції;</p> <p>Г) витратам фірм;</p> <p>Д) правильної відповіді немає.</p>	<p>20. Регулювання виробництва змішаних суспільних благ уряд здійснює:</p> <p>А) шляхом надання виключних прав на використання ресурсів для виробництва цих благ;</p> <p>Б) впровадження адміністративних бар'єрів при вході на ринок цих благ шляхом ліцензування;</p> <p>В) низького оподаткування виробництва цих благ;</p> <p>Г) А і Б вірні.</p>
<p>21. До прямих методів державного регулювання відносять:</p> <p>А) ліцензування діяльності;</p> <p>Б) цільове державне фінансування;</p> <p>В) монетарна політика;</p> <p>Г) А і Б вірні.</p>	<p>22. При прогресивному оподаткуванні:</p> <p>А) ставка податку збільшується в міру збільшення доходу;</p> <p>Б) однакова частка податку в доходах, незалежно від їх величини;</p> <p>В) ставка податку зменшується в міру зростання доходу.</p>
<p>23. До прямих методів фіскальної політики відносяться:</p> <p>А) витрати на розширення виробництва, непродуктивні витрати держави;</p> <p>Б) надання субсидій, маніпулювання ставками податків;</p> <p>В) всі відповіді вірні.</p>	<p>24. Яка тривалість довгих циклів в економіці?</p> <p>А) 38 - 45 років;</p> <p>Б) 48 - 55 років;</p> <p>В) 58 - 70 років.</p>

<p>25. Профіцитний держбюджет - це ситуація, коли: А) витрати перевищують доходи; Б) доходи перевищують витрати; В) витрати дорівнюють доходам.</p>	<p>26. Основними функціями комерційних банків є: А) залучення депозитів і надання кредитів; Б) покупка-продаж цінних паперів; В) емісія грошей; Г) А і Б вірні.</p>
<p>27. У розвиненій економіці проглядається закономірність: чим більша незалежність центрального банку, тим темп інфляції: А) нижче; Б) вище; В) не змінюється.</p>	<p>28. Задачею політики «дешевих» грошей є: А) збільшення сукупного попиту і зайнятості з метою подолання спаду в економіці; Б) скорочення витрат з метою стримування інфляції; В) скорочення витрат з метою подолання спаду в економіці.</p>
<p>29. При зниженні норми обов'язкових резервів, грошова маса в країні: А) скорочується; Б) збільшується; В) залишається незмінною.</p>	<p>30. Громадянин України тимчасово працює в ЕС. Його доходи будуть враховуватися при підрахунку: А) ВВП ЕС; Б) ВВП України; В) ВНП ЕС; Г) ВНП України; Д) А і Г вірні</p>

ЗАВДАННЯ

1. За наведеним нижче даними розрахуйте ВВП методом доходів і витрат (4 бали)

Експорт	200	Непрямі податки	100	Особисті споживчі витрати	400
Амортизація	60	Валові інвестиції	150	Імпорт	300
Заробітня плата	50	Трансфертні платежі	100	Внески на соц. Страхування	20
Держ. закупівлі	50	Відсотки	10	Прибуток корпорацій	200
Рента	80	Індивідуальні податки	5	ПДВ	60

2. Населення становить 10 млн. чол., з якого: діти до 16 років – 1 млн. чол., пенсіонери – 0,2 млн. чол., безробітні – 0,5 млн.чол. (4 бали)

знайти:

А) рівень безробіття;

Б) природний рівень безробіття, якщо структурна = 3%, циклічна = 5%.

3. Знайти чистий прибуток підприємства за умови, що (4 бали):

виручка від реалізації = 50 000 грн.,

собівартість реалізованої продукції = 25 000 грн.,

адміністративні витрати = 5 000 грн.,

податок на прибуток 25%.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Предмет економічної теорії. Етапи розвитку економічної думки.
2. Методи економічної теорії.
3. Функції економічної теорії. Нормативна і позитивна економіка.
4. Економічні потреби і блага.
5. Суспільне виробництво. Види виробництва і фактори виробництва.
6. Проблема економічного вибору в економіці. Виробничі можливості.
7. Економічний кругообіг і економічні агенти. Моделі кругообігу.
8. Економічна система і її структурні елементи.
9. Види економічних систем: переваги і недоліки.
10. Власність і її роль в економічній системі.
11. Основні риси натурального і товарного виробництва.
12. Сутність товару і його властивості.
13. Сутність і функції грошей.
14. Умови функціонування ринку і його функції.
15. Класифікація ринку за різними критеріями.
16. Інфраструктура ринку і її функції.
17. Конкуренція як рушійна сила ринку. Функції конкуренції.
18. Види конкуренції та методи конкурентної боротьби.
19. Ринковий механізм як взаємозв'язок елементів ринку.
20. Місце підприємства в ринковій економіці.
21. Організаційно-правові форми підприємств: переваги і недоліки.
22. Об'єднання підприємств.
23. Схема економічного механізму.
24. Ціноутворення на підприємстві.
25. Завдання і структура національної економіки.
26. Основні макроекономічні показники національного виробництва.
27. Циклічне нерівновага в ринковій економіці.
28. Економічне зростання як показник рівня реального обсягу виробництва.
29. Зайнятість і її основні форми.
30. Поняття безробіття та економічні витрати безробіття.
31. Інфляція як прояв макроекономічної нестабільності.
32. Соціально-економічні наслідки інфляції.
33. Роль і функції держави в сучасній економіці.

34. Інструменти державної політики.
35. Зміст і структура фінансової системи.
36. Бюджетний дефіцит і державний борг.
37. Соціально-економічний зміст фіскальної політики.
38. Банківська система. Грошові агрегати.
39. Грошово-кредитна політика та її інструменти.
40. Формування і розвиток світової економіки.
41. Основні моделі соціально-економічного розвитку розвинених країн.
42. Економічна політика на сучасному етапі.
43. Міжнародні організації у світовій економіці.

Навчальне видання

Пічугіна Юлія Валеріївна
Максимова Юлія Олександрівна
Матюк Тетяна Володимирівна

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Методичні вказівки до практичних занять
та самостійної роботи студентів
(Укр. мовою)

Підписано до друку 5.11.2021
Обсяг 3,25 друк. арк. Формат 60х88/16. Зам. № 1893/21
Наклад 50 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М. О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.